

HELSINKI Bulletin

Helsinki Committee for Human Rights in Serbia

Rige od Fere str. #20, 11000 Belgrade, Serbia
tel./fax +381 11 30 32 408; e-mail office@helsinki.org.rs
www.helsinki.org.rs

N° 62 • Mart 2010

Srbija u začaranom krugu: od Republike Srpske do Kosova

Ponašanje Srbije, posebno na međunarodnom planu, diktirano je proklamovanim strateškim ciljevima i prioritetima, sažetim u sloganu „i Kosovo i Evropska unija“. Ovi ciljevi su međusobno nespojivi i kontradiktorni kriterijumima i uslovima za članstvo u EU.

Kontroverzno ponašanje kako na unutrašnjem, tako i spoljnom planu proizilazi iz unutrašnje napetosti i suprotstavljenosti aktera koji definišu strateške ciljeve Srbije. Na jednoj strani, „realpolitika“ (prvenstveno zbog gotovo katastrofalne ekonomske situacije) nalaže njihovu racionalizaciju na evropskom kursu. Na drugoj, svojevremeni „ratni lobi“ (patriotski) vrši pritisak i insistira na zaokruživanju ratnih ciljeva međunarodno-pravnim i diplomatskim sredstvima. Ovaj blok je u međuvremenu ojačan intelektualnim „sledbenicima“ koji su se profilisali na nacionalističko-konzervativnoj opciji nakon smene Miloševićevog režima.

Podnošenje kandidature za članstvo u EU (krajem 2009)

National Endowment
for Democracy
Supporting freedom around the world

podrazumeva prihvatanje nove realnosti u regionu, odnosno priznavanje novonastalih država nakon raspada Jugoslavije. Na tu činjenicu, kao i na obaveze Srbije, svakodnevno podsećaju međunarodni faktori poput SAD i EU, koji i na taj način žele da ubrzaju „zatvaranje balkanskog pitanja“. To podrazumeva evropsku perspektivu za sve novostvorene države, i to u postojećim granicama, i podjednako važi i za Bosnu i Hercegovinu i za Kosovo.

Boris Tadić: podnošenje kandidature

U takvoj „stupici“ zvanični Beograd deluje konfuzno i nedosledno. U nastojanju da pomiri nepomirljivo, oscilira između „evropskih“ i „patriotskih“ postupaka. S jedne strane, Vlada i predsednik Republike

Boris Tadić trpe međunarodni pritisak i pritisak ekonomske realnosti u zemlji i, u tom smislu, pritisak obaveze prema građanima koji su glasali za evropsku opciju 2008. Na drugoj strani je konzervativni blok koji smatra da „Evropa ima alternativu“.

Konzervativni blok predvođen Vojislavom Koštunicom i Tomislavom Nikolićem je snažan. Iza njega stoje i moćni neformalni centri i pojedinci koji zagovaraju realizaciju nacionalnih ciljeva po svaku cenu, pa i po cenu neulaska u EU. Deo Demokratske stranke je također blizak ovom bloku, što unutar same stranke stvara napetosti. Šef kabineta nekadašnjeg premijera Koštunice, Aleksandar Nikitović, ističe da je politika aktuelne vlasti po kojoj „EU nema alternativu“ „lišena (je) svake političke mudrosti i elementarne državničke dalekovidosti“.¹

Vojislav Koštunica

Svaki iskorak u pravcu uvažavanja evropskih vrednosti na udaru je žestokih kritika tog kruga, uz argumentaciju da je to na štetu „države i naroda“. Đorđe Vukadinović također pripadnik ovog bloka i glavni urednik Nove srpske političke misli, smatra da je neodlazak Borisa Tadića na skup regionalnih lidera na Brdu kod Kranja „mali diplomatski trijumf“. To se odnosi i na izjavu Vuka Jeremića da će u slučaju nametnutog izbora „Evropa ili Kosovo“, Srbija optirati za Kosovo. On usvajanje Deklaracije o Srebrenici u republičkom parlamentu smatra greškom jer, kako kaže, „tek što se

¹ „Dobri sused Kosovo“, *Danas*, 17. mart 2010.

učini nešto pametno i povuče neki ispravan potez, smesta uslede tri loša koja taj čin obesmisle i stvar vrata na početak ili u još gore stanje nego što je bilo“.²

U procepu u kojem se nalazi, zvanični Beograd se kreće između ustupaka (na Kosovu) i stalnog osciliranja u pogledu Bosne. Finansijske teškoće i ekonomska paraliza nalažu prihvatanje realnih ciljeva. Srbija sve više gubi učenjivački potencijal, jer je njena strategija najzad postala sasvim jasna i susedima i međunarodnoj zajednici. Insistiranje na ciljevima konzervativnog bloka odražava duh provincijalizma i nerazumevanje novog konteksta međunarodnih odnosa.

Strategija “korak po korak” na severu Kosova

Međunarodna strategija na Kosovu ipak daje rezultate. Iako sporo i nedovoljno efikasno, međunarodni akteri ipak “osvajaju” sever Kosova. Cilj je da se severna Mitrovicu i još tri opštine postepeno integrišu u državno-pravni poredak Kosova. Reč je o planu iza koga formalno ne stoji Evropska unija, ali koji nesumnjivo uživa njenu prećutnu podršku. O tome svedoči i otvaranje “evropske kuće” u severnoj Mitrovici (25. marta 2010).

Evropska unija je izradila sopstvenu strategiju za sever Kosova i indirektno će pomoći u sprovođenju strategije Međunarodne civilne kancelarije (ICO) i kosovske vlade. *Koha ditore*, prištinski list, navodi da pristup “korak po korak” ima za cilj ostvarenje tri značajna pomaka – vidljivo i funkcionalno prisustvo EULEX severno od Ibra, otvaranje kuće EU u kojoj dominiraju Srbi i

² „Nametanje genocida“, *Politika*, 30. mart 2010.

vidljivost projekata Evropske komisije za poboljšanje svakodnevnog života ljudi.³

Kako tvrdi izaslanik Evropske unije za sever Kosova, rukovodilac "evropske kuće" Majkl Đifoni, svih 27 članica EU podržale su njegovu ulogu posrednika za sever Kosova: "Moja uloga je veoma jasna. Imam zadatak da promovisem vrednosti koje gaji Evropska unija, a to su vrednosti koje se tiču svih ljudi, bez obzira da li se radi o severu ili o celom Kosovu, da na pragmatičan način pokrenem rešavanje problema koji se tiču kvaliteta života".⁴ Đifoni takodje naglašava da se otvaranjem "evropske kuće" u severnom delu Mitrovice stvaraju preduslovi "za podizanje kredibiliteta Evropske unije, za realizaciju projekata koji se odnose na poboljšanje uslova života tamošnjeg stanovništva..."⁵

Takav razvoj događaja na terenu poništava zvaničnu strategiju Beograda, koja podrazumeva podelu Kosova. "Prikopčavanje" severnog dela Kosova za Srbiju je planirano preko paralelnih vlasti koje je Beograd instalirao, a koje su isključivo u toj funkciji.

Pojačana nervoza

Nezvanična najava Međunarodnog suda pravde (MSP) da će svoje mišljenje o legalnosti kosovske nezavisnosti dati tek krajem godine (ne pre novembra), a ne u prvoj polovini, kako je očekivao Beograd, izazvala je dodatnu nervozu. Po rečima šefa diplomatije Srbije Vuka Jeremića, odlaganje nije dobra vest, jer Srbiji odgovara da do iznošenja mišljenja dođe što je pre moguće: "Mi

³ Koha ditore, 24. mart 2010.

⁴ „Srbija ne može da koči Kosovo na putu ka EU“, Blic 22. mart 2010.

⁵

Isto.

smo uvereni u našu pravnu argumentaciju. Što je veći prostor između danas i momenta donošenja odluke, veći je prostor za vršenje pritiska na sud".⁶

Ovo odlaganje onemogućava Srbiju da na predstojećem zasedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija u septembru, na osnovu (očekivanog) mišljenja MSP, inicira raspravu i eventualno ishoduje novu rezoluciju UN, kojom bi bili omogućeni ponovni statusni pregovori Beograda i Prištine. Iza ove strategije stoji zamisao o podeli Kosova.

U tom smislu već cirkulišu kritike poput onih da Srbija, kada je reč o Kosovu, "zna šta neće, ali ne zna šta hoće". U komentaru lista *Politika*, na primer, ističe se: "Čega Srbija može da se odrekne? Teritorije većinski nastanjene Albancima koji ovu državu Srbiju de jure i de facto ne priznaju dve decenije...? Ako da, u zamenu za šta? Šta je minimum srpskih zahteva? Ahtisarijevi pregovori su odavno završeni i građani imaju pravo da znaju šta je ono ispod čega Srbija nije i neće da ide...I konačno: Ima li Srbija neki protivargument u rukavu? Je li to, možda, zahtevanje istih prava za Republiku Srpsku kao što ih je (albansko) Kosovo dobilo od većine zemalja EU?"⁷

Zadatak Dodika

Odnos Srbije prema Republici Srpskoj je „ključ“ razumevanja teritorijalnih aspiracija u odnosu na Bosnu, koje traju više od 150 godina. I ratove devedesetih godina prošlog veka treba prvenstveno posmatrati u tom kontekstu. Dejtonski sporazum (1995), kojim je konstituisana Republika Srpska, srpska elita razume kao ostvarivanje tog cilja u datim međunarodnim okolnostima. Strategija Srbije već 15 godina je sprečavanje konstituisanja

⁶ *Politika*, 29. mart 2010.

⁷ „Kosovo ili – tačno znamo šta nećemo“, *Politika*, 26. mart 2010.

funkcionalne bosanske države, i u tome je do sada bila uspešna. U tom smislu održava se i teza o nemogućnosti da Bosna opstane u postojećim granicama.

Ključni međunarodni akteri, svesni ove činjenice, postigli su veoma široku saglasnost o neophodnosti revizije Dejtonskog ustava, kako bi se osnažila unutrašnja kohezija BiH. Sve napore i inicijative u tom pravcu vešto opstruira Republika Srpska i njen lider Milorad Dodik sa ciljem da se dovede u pitanje opstanak Bosne kao države. Milorad Dodik je glavni pokretač svih akcija koje provociraju unutrašnje tenzije u BiH (pretnja referendumom, ignorisanje Sarajeva kao bosanskohercegovačke prestonice, navodna odbrana Dejtonskog sporazuma i dr).

Milorad Dodik

Premijer Republike Srpske je proširio svoje inicijative i na Kosovo. Nedavno je pozvao Srbe i Albance na "istorijski dogovor" u ime okončanja međusobnih teritorijalnih sporova, jer je, kako je rekao, "podela Kosova jedino je realno održivo rešenje koje bi moglo da bude prihvatljivo i za Srbe i za Albance".⁸ Njegov argument je da će Albanci vrlo teško vladati severom Kosova, pa sugerise da se "sever Kosova ponudi za trajni mir i razgraničenje sa Srbijom", jer ni "Srbija ne sme dozvoliti da zbog Kosova bude zarobljena još 50 godina".⁹

Ideja o razmeni "teritorije za mir" u slučaju Kosova ima šire

⁸ Prema Danasu, 15. mart 2010. godine

⁹ Isto.

implikacije, jer bi zapravo podrazumevala i prekomponovanje drugih granica na Balkanu. Sa stanovišta srpskih nacionalista bilo bi poželjno partnerstvo Albanije u pokretanju nove runde korekcija granica. Svojevremeno je Beograd dosta polagao na Tiranu i "opipavao" njenu spremnost u odnosu na podelu Kosova. Međutim, to priželjkivano partnerstvo nije realizovano.

Upravo je Kosovo bilo povod za novu ponudu za Bosnu. Dodik je u javnost izašao i sa opcijom "mirnog razdruživanja" BiH. Njegova argumentacija se svodi na to da, ako druge strane u Bosni i međunarodni akteri budu tražili promenu Dejtonskog sporazuma i Ustava "sve varijante su otvorene i legitimne." Ako se otvori rasprava o BiH i budućem uređenju, Dodik smatra da je "mirno razilaženje opcija jer i Republika Srpska ima pravo na odlučivanje o statusu".¹⁰

Beograd na mucu

Stalni nadzor i pritisci međunarodne zajednice nalažu zvaničnom Beogradu da se u odnosu na BiH ponaša konstruktivno. Stoga Beograd za sada ne reaguje na ovakve Dodikove stavove. Osim toga, Vlada je suočena s ozbiljnim ekonomskim teškoćama o čemu svedoče i iznenadna ostavka guvernera Narodne banke Jelašića, tenzije na forumu ekonomskih stručnjaka na Kopaoniku i stalni pad životnog standarda.

Zvanična politika Srbije prema Bosni i Hercegovini formulisana je na poziciji da će podržati "svako rešenje o kome se dogovore tri konstitutivna naroda". To, međutim, ne znači da "Dodikove opcije" nisu u igri u konzervativnom bloku, formalnom i neformalnom. Na nedavnom "naučnom" skupu (krajem marta) u Beogradu povodom obeležavanja 15. godišnjice Dejtonskog mirovnog sporazuma (8 meseci pre stvarnog

¹⁰ Kurir, 27. mart 2010.

datuma njegovog zaključenja) traženo je "vraćanje izvornim principima Dejtona". Skupu su prisustvovali javnosti poznati nosioci srpskog nacionalnog projekta od Dobrice Ćosića, Svetozara Stojanovića, Ljiljane Smajlović, do Đorđa Vukadinovića, Slobodana Antonića i drugih...

Milorad Dodik je kao glavni govornik na skupu uputio veoma jasnu poruku: "Dejtonski sporazum je dokument za političku istoriju i političku budućnost BiH". Odnosno, ako dođe do rasprave o novom ustavu, unutrašnjem uređenju BiH, "onda mislim da je jedini održiv koncept mirni razlaz i mirna egzistencija dva entiteta".¹¹

Dobrica Ćosić

Medjunarodna zajednica treba da intenzivira svoju ulogu na Balkanu kako bi suštinski doprinela stabilizaciji regiona. U tom smislu 2009. godina je bila iskorak za ceo region, posebno kada je o Srbiji reč. Međutim, aspiracije Beograda ožive kad god popusti pažnja medjunarodne zajednice.

U cilju uspostavljanja regionalnog poverenja neophodno je da se isključi mogućnost liderstva bilo koje zemlje na Balkanu. Liderstvo Srbije, za koje se Beograd stalno kandiduje, samo je druga forma srpskih aspiracija u regionu.

Privredne teškoće nalažu promenu ponašanja Vlade, pre svega u formulisanju ekonomske politike. Međutim, za sada nema naznaka da iko od političkih aktera želi takvu promenu. To može da pogorša situaciju u Srbiji. U tom slučaju fokus može da se pomeri na susede i radikalizuje odnose u BiH.

Zato je neophodno ubrzati članstvo BiH i Crne Gore u NATO, jer to stavlja tačku na granična pitanja. Za dinamiziranje regiona neophodno je definisati ekonomske politike koje bi reflektovale lokalne mogućnosti, posebno u domenu poljoprivrede.

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

¹¹ "Miran razlaz je održiv koncept", Danas 27-28. mart 2010.

